

Ob 10. obletnici Osima

Dne 10. t.m. bo poteklo natančno 10 let, odkar sta zunanja ministra Italije in Jugoslavije (Rumor in Minič) podpisala pri Osimu, kraju nedaleč od Ancone, pogodbo, s katero je bilo dokončno urejeno vprašanje meje med obema državama in ki je tudi pomenila konec veljavnosti londonskega sporazuma iz leta 1954. Slednji je, kot znano, omogočil rešitev tako imenovanega tržaškega vprašanja, se pravi na eni strani povratek italijanske uprave v Trst in v takratno cono A Tržaškega ozemlja, po drugi pa mednarodnopravno sankcioniral jugoslovansko upravo v takratni coni B.

Osimski sporazum — tako namreč pravimo italijansko - jugoslovanski pogodbi iz leta 1975 — bi moral predstavljati tudi začetek tesnejšega, vsestranskega gospodarskega sodelovanja med obema državama, od česar naj bi imelo korist predvsem prebivalstvo ob meji. V ta namen je bila med drugim predvidena ustanovitev industrijske proste cone vzdolž meje na tržaškem Krasu. Vsi pa vemo, da je prav ta zamisel za nekatere italijanske nacionalistične sile v Trstu postala kmalu pretveza za poskus rušenja vsega, kar so predstavniki obeh sosednih držav z osimsko pogodbo predvidevali na področju medsebojnega sodelovanja. Politični instrument za takšno sabotažno akcijo je bila in je Lista za Trst, in sicer ne glede na pravilnost oziroma koristnost zamisli o industrijski prosti coni na Krasu ali ne.

Toda desete obletnice osimske pogodbe se v našem listu danes spominjamo predvsem zaradi nečesa drugega. Ta pogodba se namreč neposredno tiče tudi slovenske manjšine v Italiji in italijanske v Jugoslaviji, katerima že v uvodnem delu zagotavlja »najvišjo možno zaščito«.

Ob podpisu te pogodbe je večina pripadnikov slovenske narodne manjšine v Italiji bila prepričana, da se glede manjšinske zaščite ne bo ponovilo to, kar se je pripetilo z londonskim sporazumom oziroma njegovo prilogo, katerih določila niso nikdar postala notranji, za vse — oblasti in posameznike — obvezujoči zakon, češ da je londonski sporazum le dogovor med vlada in ne prava mednarodna pogodba. V Osimu pa sta zunanja ministra podpisala pogodbo, ki sta jo kasneje potrdili obe zakonodajni zbornici (poslanci in senatorji) in so torej njena določila postala del italijanske notranje zakonodaje, med njimi seveda tudi obveza glede zaščite slovenske narodne manjšine. Ob ratifikaciji osimske pogodbe sta obe zakonodajni zbornici ce-

dalje na 2. strani ■

Ssk v Trstu ob 10-letnici osimskega sporazuma

Prejeli smo in objavljamo

Ob sklenitvi osimskih dogovorov med Italijo in Jugoslavijo 10. novembra 1975 smo tržaški in drugi zamejski Slovenci na splošno pozitivno ocenili njihov politični del, ki se nanaša prvenstveno na dokončno pravno ureditev meje, ki je bila stalna priložnost za pogrevanje sporov in negotovosti med državama in posredno med italijansko večino in slovensko manjšino pri nas.

S tega vidika smo torej ugodno sprejeli osimski sporazum, ker je prav na osnovi rešitve dokončnosti meja ustvaril pogoje za vsestransko sodelovanje med obema jadranskima sosedoma in rešitev drugih še odprtih vprašanj, med temi zlasti zaščite

šin v okviru ravni zaščite, ki jo je predvideval odpravljeni Posebni statut.

Da bi dosegli uresničitev te obveznosti, smo Slovenci v vseh teh desetih letih stalno zahtevali od italijanske države, da izda zaščitne norme za vse pripadnike slovenske narodnostne skupnosti v Italiji. Menili smo, da se bo tudi to odprto vprašanje zadovoljivo rešilo kvečjemu v nekaj letih, in to v duhu dobrososedskih in prijateljskih odnosov, ki so se med državama ustvarili prav na osnovi osimskega sporazuma.

Danes — deset let po podpisu osimskega sporazuma — moramo, žal, realistično ugotoviti, da je ta del sporazuma ostal neuresničen, in to v veliko in težko popravljivo škodo slovenske narodnostne skupnosti v Italiji, ki se prav zaradi pomanjkanja ustreznih zaščitnih norm ne more učinkovito braniti pred asimilacijo in raznarodovanjem. Še več: dogaja se, da nam nekatere oblasti hočejo okrniti že priznane ali dejansko pridobljene pravice; da si moramo sami postavljati javne napise in table, če jih hočemo imeti (dokler jih kdo ne odstrani), in da se v sredinah večinskega naroda vedno bolj uveljavlja vzdušje, ki je nasprotno sprejetju pravičnega zaščitnega zakona.

Tako se odobritev zaščitnega zakona vleče v nedogled in opravičuje z raznimi tehnično operativnimi izgovori, medtem ko so resnični vzroki in razlogi politične narave. In vendar je ratifikacijski zakon z dne 14. marca 1977, št. 73, v členu 3 pooblastil vlado, da izda izvršilne norme za izvajanje obveznosti, sprejetih z osimskimi sporazumi, v roku 18 mesecev!

Spričo takšne neopravičljive zamude, ki ji botruje predvsem pomanjkanje resnične

dalje na 2. strani ■

BIASUTTI V SLOVENIJI

Predsednik deželne vlade Furlanije - Julijske krajine Adriano Biasutti je ta teden bil na obisku v Sloveniji, kjer je bil gost predsednika slovenske vlade Dušana Šinigoja. V deželnem odposlanstvu so bili odborniki Rinaldi, Barnaba in Carbone. O poteku obiska homo še poročali.

manjšin, v duhu iskrenega sodelovanja in trdnega prijateljstva.

Manj nas je zadovoljil tisti del osimskega sporazuma, ki govori o zaščiti manjšin izključno v okviru notranjopravnega reda obeh držav in prenehanja veljavnosti Posebnega statuta, priloženega Londonski spomenici o soglasju iz leta 1954, ki je specifično in podrobno ščitil pravice Slovencev na Tržaškem. Nadomestil ga je 8. člen osimskega sporazuma, ki pa vsebuje zgolj splošno načelno obvezo glede varstva manj-

Rešila se je vladna kriza

Medtem ko pišemo, je v poslanski zbornici v teku razprava o poročilu predsednika vlade Craxija, s čimer se je končala vladna kriza. Voditelji petstrankarske koalicije so odpravili spor, ki je nastal ob razpletu dogodkov v zvezi z ugrabitvijo ladje »Achille Lauro« po palestinskih teroristih. To je omogočilo predsedniku republike Cossigi, da je zavrnil odstop Craxijeve vlade.

Ker ima petstrankarska koalicija večino v obeh zakonodajnih zbornicah, bi Cra-

xijeva vlada morala dobiti zaupnico in s tem nadaljevati z rednim delom. Huda preizkušnja čaka vlado že v naslednjih dneh, ko bo v parlamentu tekla razprava o finančnem zakonu. Predsednik Craxi je v svojem poročilu pred parlamentom pozval tudi opozicijo, naj konstruktivno sodeluje pri postopku za odobritev finančnega zakona, češ da gre za listino, ki je bistvenega pomena za postopno odpravljanje gospodarskih in drugih težav v državi.

RADIO TRST A

■ NEDELJA, 10. novembra, ob: 8.00 Radijski dnevnik; 8.30 Slovenske popevke; 9.00 Sv. maša iz župne cerkve v Rojanu; 10.30 Mladinski oder: »Stekleni oreh«, radijska igra (Miroslava Leban); 11.45 Vera in naš čas; 12.00 Kmetijski tednik; 13.00 Radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Nediški zvon; 14.40 Prva repriza: »Večni sopotniki«, Rainer Maria Rilke: »Kornet«; 15.40 Šport in glasba ter prenosi z naših prireditelj;

■ PONEDELJEK, 11. novembra, ob: 7.00 Radijski dnevnik; 7.20 Koledarček; 7.40 Pravljičica - Narodnozabavna glasba; 8.00 Kratka poročila; 8.10 40 let slovenskih radijskih oddaj v Trstu; 8.40 Slovenska popevka; 10.00 Kratka poročila in pregled tiska; 10.10 Giuseppe Verdi: Dva Foscarija; 11.30 Poljudno čtivo - Sestanek ob 12h; 13.00 Radijski dnevnik; 13.20 Cecilijanka 1984: mešani zbor »Vrtojba«, moški zbor »Štmaver«, mladinski mešani zbor »Ojsternik« iz Ukevi; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Iz šolskega sveta; 15.00 Otroški kotiček: »V deželi pravljic«; 16.00 Iz zakladnice pripovedništva; 17.00 Kratka poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba: Repentabor, glasbeni popoldnevni stare in sodobne glasbe; 18.00 Kmetijski tednik; 19.00 Radijski dnevnik.

■ TOREK, 12. novembra, ob: 7.00 Radijski dnevnik; 7.20 Koledarček; 7.40 Pravljičica - Narodnozabavna glasba; 8.00 Kratka poročila; 8.10 Nediški zvon; 8.40 Slovenska popevka; 10.00 Kratka poročila in pregled tiska; 10.10 Giuseppe Verdi: Dva Foscarija; Šest romanc; Zbori iz oper; 11.30 Poljudno čtivo - Sestanek ob 12h; 13.00 Radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Povejmo v živo!; 15.00 Mladi mladim; 16.00 Med Brdi in Jadranom; 17.00 Kratka poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba: Repentabor, glasbeni popoldnevni stare in sodobne glasbe; 18.00 Mira Mihelič: »Svet brez sovražstva«; 19.00 Radijski dnevnik.

■ SREDA, 13. novembra, ob: 7.00 Radijski dnevnik; 7.20 Koledarček; 7.40 Pravljičica - Narodnozabavna glasba; 8.00 Kratka poročila; 8.10 Almanah: Primorska diaspora v svetu; 8.40 Slovenska popevka; 10.00 Kratka poročila in pregled tiska; 10.10 S koncertnega in opernega repertoarja; 11.30 Poljudno čtivo - Sestanek ob 12h; 13.00 Radijski dnevnik; 13.20 Moški zbor »Valentin Vodnik« iz Doline; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Gospodarska problematika; 15.00 I-graj se z nami tudi ti!; 16.00 Od Milj do Devina; 17.00 Kratka poročila in kulturna kronika; 17.10 Violinist Igor Kuret in harfistka Fabiana Trani; 18.00 Poezija slovenskega zapada; 19.00 Radijski dnevnik.

■ ČETRTEK, 14. novembra, ob: 7.00 Radijski dnevnik; 7.20 Koledarček; 7.40 Pravljičica - Narodnozabavna glasba; 8.00 Kratka poročila; 8.40 Slovenska popevka; 10.00 Kratka poročila in pregled tiska; 10.10 Koncert RAI iz Turina; 11.30 Poljudno čtivo - Sestanek ob 12h; 13.00 Radijski dnevnik; 13.20 Slovenska popevka; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Ne prezrimo!; 15.00 Diskorama; 16.00 Na goriškem valu; 17.00 Kratka poročila in kulturna kronika; 17.10 Moški zbor »Lesarji Slovenije«; 18.00 40 let slovenskih radijskih oddaj v Trstu; 19.00 Radijski tednik.

■ PETEK, 15. novembra, ob: 7.00 Radijski dnevnik; 7.20 Koledarček; 7.40 Pravljičica - Narodnozabavna glasba; 8.00 Kratka poročila; 8.10 Na goriškem valu; 8.40 Slovenska popevka; 10.00 Kratka poročila in pregled tiska; 10.10 S koncertnega in opernega repertoarja; 11.30 Poljudno čtivo - Sestanek ob 12h; 13.00 Radijski dnevnik; 13.20 Učiteljski pevski zbor »Emil Adamič« iz Ljubljane; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Povejmo v živo!; 15.00 Iz filmskega sveta; 16.00 Iz zakladnice pripovedništva; 17.00 Kratka poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Kulturni dogodki; 19.00 Radijski dnevnik.

■ SOBOTA, 16. novembra ob: 7.00 Radijski dnevnik; 7.20 Koledarček; 7.40 Pravljičica - Narodnozabavna glasba; 8.00 Kratka poročila; 8.10 Kulturni dogodki; 8.40 Slovenska popevka; 10.00 Kratka poročila in pregled tiska; 10.10 Koncert v Cankarjevem domu v Ljubljani; 11.35 Poljudno čtivo - Sestanek ob 12h; 13.00 Radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Kratka poročila; 14.10 Anketa o mladinski brezposelnosti; 15.00 Otroški kotiček: »Skrito - odkrito«; 16.00 Diskografija Slovencev v Italiji; 17.00 Kratka poročila in kulturna kronika; 17.10 4. mednarodni violinski natečaj »Premio Rodolfo Lipizer« v Gorici; 18.00 Dramska vetrovnica: »Večni sopotniki«, Lord George Gordon Byron: »Parizina«;

Izdajatelj: Zadruga z o. z. »Novi list« — Reg. na sodišču v Trstu dne 20.4.1954, št. 157 — Odgovorni urednik: Drago Legiša — Tiska tiskarna Graphart. Trst, ulica Rossetti 14, tel. 772151

Besedilo pisma treh škofov

Kot smo že poročali, je videmski nadškof msgr. Battisti na predstavitvi knjige Tarcisia Venutija »Votivne cerkvice od Špetra do Praprotnega« prebral besedilo pisma, ki so ga trije škofje iz dežele Furlanije - Julijske krajine 10. oktobra 1985 naslovili na senatno komisijo za ustavna vprašanja. Zaradi važnosti objavljamo celotno besedilo pisma v prevodu.

(Ured.)

»Podpisani škofje iz Gorice, Vidma in Trsta smo pozorni za vprašanja vernikov slovenskega jezika, ki sestavljajo etnično manjšino v naših škofijah. Zato menimo, da smo dolžni povedati svoje mnenje v zvezi s predlogom »zakona za celovito zaščito slovenske manjšine v Italiji«.

Načelno mislimo, da je takšen normativ pravilen in potreben. Tako zahteva ustava italijanske republike. Zaščito manjšin poleg tega priporočajo slovesne cerkvene listine, kot so enciklika »Populorum progressio«, konstitucija »Gaudium et spes«, drugi vatikanski koncil in zadnje apostolsko pismo Janeza Pavla II. »Slavorum apostoli«.

V skladu z našim verskim prepričanjem imamo torej nadaljnje razloge, zaradi katerih menimo, da je tak zakonodajni poseg nujen.

Ssk v TRSTU OB 10-LETNICI OSIMSKEGA SPORAZUMA

■ nadaljevanje s 1. strani

politične volje najvišjih državnih oblasti in vodilnih političnih sil, odločno protestiramo in od obeh podpisnic zahtevamo, da poskrbita za dosledno spoštovanje po mednarodnem sporazumu sprejetih obveznosti na področju manjšinske zaščite.

SSk — kot manjšinska narodnoobrambna politična stranka — ima pravico in dolžnost opozoriti vladi Italije in Jugoslavije na to odprto vprašanje ob 10-letnici podpisa osimskega sporazuma.

Hkrati pričakuje, da bodo odgovorne demokratične politične sile, ki vodijo Republiko Italijo, spoznale, da je prav vprašanje zaščite narodnih in jezikovnih manjšin pomemben in značilen preizkusni kamen demokratičnosti, odprtosti in evropskega duha.

■ nadaljevanje s 1. strani

lo odobrili resolucije, ki potrjujejo obvezo o zaščiti naše manjšine.

Kljub jasnim mednarodnim določilom, kljub sprejetim obveznostim in slovesno danim obljubam že obhajamo 10. obletnico Osima, ki je toliko upov vzbudil pri naši slovenski manjšini, ne da bi imeli zaščito. Kot ljudje, ki se nas to vprašanje neposredno tiče, in kot državljani italijanske republike smemo in moramo odločno protestirati proti ravnanju tistih, ki so odgovorni za nespoštovanje mednarodno sprejetih obveznosti in slovesno danih obljub.

Ni naša naloga, da oblikujemo predloge specifične tehnične narave, ker so za to pristojne politične sile in državna oblast.

Ne glede na to menimo, da smemo v tej zvezi izraziti željo, da bi takšen normativ omogočil, da bi v zakonskem smislu postal bolj gotove ugodnosti, ki jih naša slovenska manjšina pravno in dejansko v dobru meri že uživa na kulturni, družbeni, gospodarski, itd ... ravni, in da bi te ugodnosti razširili tudi na območja, kjer jih zdaj ni.

V tem pogledu pa se iz neposrednega, vsakodnevnega izkustva zavedamo, da razmere med slovenskim ljudstvom, naseljenim vzdolž vzhodne meje naše domovine, od Trbiža do Milj, niso enake. Njihova dejanska različnost zahteva razvejano in fleksibilno normo, ki naj upošteva in omogoča rešitve, katere naj ustrezajo takšni različnosti.

Kot cerkveni pastirji smo dolžni posredovati v korist temeljnih človekovih pravic. Mislimo, da pravica posameznika do rabe svojega jezika mora biti v našem primeru urejena v tistih javnih ustanovah, kjer takšne pravice prihajajo v poštev.

Končno bi želeli, da bi se upoštevalo, kako zaščita manjšine lahko povzroča težave na širši ravni, zlasti če bi prebivalstvo, katero pripada večini, čutilo negativne posledice. Zakon o zaščiti slovenske manjšine nudi priložnost, da se jemlje v poštev tudi ta aspekt, ki je v nekaterih krajih naše dežele še posebej pereč in kočljiv.

Hvaležni smo vam, da ste prebrali te besede, iskreno upamo, da boste naš pripevek primerno upoštevali, prisrčno vas pozdravljamo in želimo mnogo plodnega dela.

S spoštovanjem

Antonio Vitale Bommarco
nadškof v Gorici
Alfredo Battisti
nadškof v Vidmu
Lorenzo Bellomi
škof v Trstu

POČASTITEV ŽRTEV V GONARSU

Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice je na Vse svete priredila sveto mašo za vojne žrtve v cerkvi v Gonarsu. Sledila sta polaganje vencev in petje ob spomeniku žrtvam koncentracijskega taborišča.

OB 10. OBLETNICI OSIMA

Kdo nosi vrhano mero odgovornosti, je starejšim in srednjim generacijam našega slovenskega ljudstva v Italiji v glavnem znano. Mlajši, a tudi drugi imajo priložnost, da se podrobneje seznanijo z razvojem dogodkov po podpisu osimske pogodbe iz knjige, ki jo je napisal časnikar Stojan Spetič z naslovom »Rimski mlini« in je te dni izšla pri Založništvu tržaškega tiska.

10. obletnica Osima naj poteka najprej v znamenju odločnega protesta, a hkrati trdne in odločne volje vseh pripadnikov slovenske narodne skupnosti v Italiji po nadaljevanju prizadevanj in boja za priznanje in zaščito temeljnih pravic.

HRVATI IN KARANTANIJA

Poznavalcem zgodovine je znano, da se v 10. stol. omenja v Karantaciji hrvaški okraj (pagus Coruati) in da hrvaško ime srečamo pri več selih sredi Koroške še danes (Krobathen ipd.). To ime je bilo podlaga za daljnosežne konstrukcije raznih zgodovinarjev, med temi najbolj Lj. Hauptmanna, ki je trdil, da so po Obrih zavladali v Karantaciji Hrvati in ostali kot plemstvo, dokler ni prišla Karantanija pod Franke, sredi 8. stol. Zgodovinar B. Grafenauer pa je predvideval, da so se v Karantanijo naselili tudi Hrvati. Pri tem gledanju je zgodovinarje tudi ostalo, od konca petdesetih let do danes.

Pred kratkim pa je na to področje znova posegla poznana hrvaška zgodovinarica prof. dr. Nada Klaić in objavila novo gledanje o naselitvi Hrvatov. Njena študija je izšla v ljubljanskem Zgodovinskem časopisu 1984/4 pod naslovom »O problemima stare domovine, dolaska i pokrštenja dalmatinskih Hrvatov«.

Študija hrvaške zgodovinarke je izrednega pomena tudi za slovensko zgodovinarje, saj pomeni doslej najbolj prepričljivo zavrnitev konstrukcij Lj. Hauptmanna o suženjstvu Slovencev, neprekinjeno skozi vso njihovo zgodovino. Obenem pa tudi drugačno, stvarnejšo razlago hrvaškega vprašanja v Karantaciji, kakor jo je bil sicer izoblikoval B. Grafenauer.

Nada Klaić izhaja iz edinega vira, ki govori o naselitvi Hrvatov v Dalmacijo, s poročila *De administrando imperio*, ki ga je v 10. stol. napisal bizantinski cesar Konstantin Porfirogenet. To poročilo govori, da so se Hrvati naselili v Dalmacijo pod cesarjem Heraklejem (7. stol.) iz Bele Hrvaške, na sedanjem poljskem ozemlju, in se potem bojevali z Obri.

Lj. Hauptmann je to navedbo razlagal v tem smislu, da so bili Obri 626 poraženi pred Carigradom, kar je potem dvignilo Hrvate, da so iz stare domovine na Poljskem prišli v Dalmacijo. To naj bi bil potem drugi naselitveni val v to deželo, od njega je ostalo potem ime Hrvati. Podobno sodi tudi B. Grafenauer.

Toda iz tega časa nimamo v Dalmaciji o Hrvatih nobenih sledov, ki bi v danem primeru na vsak način morali obstajati v političnem in kulturnem življenju Dalmacije, ugotavlja Nada Klaić. V resnici pa se dalmatinski Hrvati pojavijo šele v 9. stoletju.

Zgodovinarica nato razčleni vir *De administrando imperio*, posebno njegovo 30. poglavje, v katerem prihaja do izraza ob cesarjevem tudi pisanje neznanega pisca (Anonymus). Slednji cesarjevega poročila o naselitvi Hrvatov ne sme v bistvu spremeniti, doda pa svoje lastne ugotovitve iz drugih virov, to je neposredno od izročila hrvaških ljudi samih.

Anonymus piše glede na cesarjevo stališče tako, kot da izhajajo Hrvati z ozemlja, kjer je sedaj, to je v 10. stol. Bela Hrvaška. Anonymus zapiše nato v poročilu stavek: »Dokajšnje število let so Hrvati v Dalmaciji podrejeni Frankom, kakor so bili že poprej v svoji domovini.«

Zadnji del tega stavka je motil že Hauptmann, zato ga je po stari metodi takratnih piscev razglasil za vrinek. B. Grafenauer pa ga v enih svojih temeljnih študij o koncu Kocljeve vlade izpusti.

Ta stara domovina Hrvatov, pred Dalmacijo, ugotavlja Nada Klaić, pa ni mogla biti Bela Hrvaška, ne kaka druga dežela, kjer so omenjeni Hrvati, temveč samo Karantanija.

Bizantinski cesar Porfirogenet je svoje poročilo o naselitvi Hrvatov v Dalmacijo ponaredil, prenesel naselitev na 7. stol. za časa bizantinskega cesarja Herakleja, tako da bi prikazal, da

so Bizantinci starejši gospodarji nad Hrvati oz. nad Dalmacijo v primeri s Franki.

Njegovo poročilo je izmišljeno, zakaj Hrvati v 10. stol., ko ga je Porfirogenet napisal, o kakšni naselitvi v 7. stol. niso mogli več ničesar vedeti, tudi če bi se izvršila. Anonymus se je tega pri sopisanju poročila zavedal in od svoje strani to tudi prikazal.

Stvarnost je ravno obratna, kakor pa jo sedaj prikazujejo, pravi Nada Klaić. Niso se Hrvati naselili v Karantanijo, pač pa so se selili iz Karantanije zaradi nasilja Frankov, proti katerim so dvignili vstajo, kakor stoji v omenjenem poročilu. Toda protifrankovske vstaje v Dalmaciji ni, temveč je le v Karantaciji, predvsem po smrti kneza Hotimira 769, katero so pomagali zatreči Bavarci.

To je v bistvu stališče hrvaške zgodovinarke. Istočasno pa se odpirajo nekatera druga vprašanja, ki jih je treba razjasniti. Predvsem to, da se ime Hrvati ne nanaša na narod, temveč na družbeni sloj, ki je v Karantaciji pač imel določeno vlogo.

V svoji študiji o zgodnjeh slovenski zgodovini je npr. Franc Jeza izvajal ime Hrvat od »hoervard« (vojaški stražnik) po nordijskem zgledu. Obenem je izvajal izvor Slovencev-Vendov iz Skandinavije, opiraje se pri tem na nekatere avstrijske narodopisce, zlasti na G. Graberja.

Izraz »vard« je v slovenskem jeziku še ohranjen v besedi »vardevati«. Težje pa je z izrazom »hoer«, kar ustreza nemškemu Heer, langob. hari itd. Možno je, da imajo nekateri slovenski vzkliki kot »geri« (udrihaj, udari), od narečnega »gerati« prav isti pomen. Da bi potem »hervard« (hrvat) pomenilo udarno t.j. stalno vojsko, tisti

del vojske, ki je bil v stalni pripravljenosti. Dejansko se sela z imeni kot Krobathen ipd. nahajajo po obrobju Celovške kotline, kjer je bilo dovolj paše za konje in živino, vendar pa v središču nekdanje Karantanije, okoli knezovega dvora.

Isti socialni sloj udarnih vojščakov bi se po temtakem mogel nahajati tudi v Beli Hrvaški na poljskem ozemlju, okoli starega središča Krakov, ter na Češkem.

Na vsak način odpira najnovejša študija Nade Klaić nova področja v zgodovini, ki jih je treba preveriti, uskladiti s sedanjimi razlagami.

—o—

NIZOZEMSKA IN RAKETE

V glavnem stanu Atlantskega zavezništva v Bruslju ugodno komentirajo nizozemski sklep o namestitvi ameriških raket na ozemlju Nizozemske. Zadovoljstvo vzbuja zlasti dejstvo, da je bilo z nizozemsko odločitvijo potrjeno načelo o enotnem in soglasnem ravnanju zahodnega obrambnega sistema. Nizozemska bo sprejela na svoje ozemlje 48 raket Cruise, kot je bilo to dogovorjeno pri določanju kontingenta raket za posamezne države zaveznice.

Sklep je star že šest let in nizozemska vlada je dolgo oklevala, tudi zaradi živahne domače opozicije. Nazadnje pa je lani prevladal sklep, da se bodo ameriškim raketam odpovedali le, če bo Sovjetska zveza dokazala podobno politično krčenje svojih raket. To pa se ni zgodilo, saj ameriški viri dokazujejo, da so Sovjeti v tem razdobju število svojih raket še povečali. Tako je za nizozemsko vlado odpadel pomislek, ki je odražal razorožitveno dobro voljo. Pač pa Nizozemci zdaj razmišljajo, da bi omejili nekaj specifičnih nalog v svojem jedrskem obrambnem sistemu.

Vidmarjevi 90-letnici na rob

Znani slovenski kulturnik Bojan Štih je v okviru svojih že tradicionalnih kulturnih večerov v Kristalni dvorani hotela Slon v Ljubljani pripravil pogovor s starosto slovenskih razumnikov Josipom Vidmarjem, ki je pred kratkim praznoval svojo devetdesetletnico. Kot piše Nedeljski dnevnik, je Josip Vidmar za okroglo mizo hotela Slon spregovoril o aktualnih in občečloveških temah, zlasti pa se je njegova misel sukala okrog usode slovenskega naroda.

Josip Vidmar vidi pglavitno nevarnost za slovenski narod v njegovi maloštevilnosti. Meni, da gre pri Slovencih za usodo naroda, ki je bil večino svoje zgodovine podložniški in zato ni znal v sebi razviti smisla za svojo enotnost in notranjo moč. Pri Slovencih naj ne bi nastala nobena formacija, ki bi izvirala iz jasne zavesti o slovenskem narodu — z edino izjemo Osvobodilne fronte. Danes pa eksistenčna volja slovenskega naroda, po Vidmarjevem mnenju, nekje dremlje, nima v sebi zadostne sile, zato je možno, da nas bo zgodovina povozila. S tem v zvezi Vidmar meni, da bi se morali Slovenci bojevati zoper to medlost in se dokopati do jasne zavesti o slovenskem narodu in slovenski državi.

Josip Vidmar je v pogovoru s Štihom tudi izrazil misel, da je zmogoviti osvobodilni boj sicer prinesel zametek slovenske državnosti, da pa je bila cena za to izguba članov onstran meja. Misel je vsekakor zanimiva, saj ne sodi v običajne klišeje, s katerimi »uradno« slovensko zgodovinarje opisuje osvobodilni boj slovenskega naroda, saj je ta boj, po Vidmarju, imel tudi negativne posledice za slovenski narod in ne le pozitivnih.

S tem v zvezi je Josip Vidmar tudi menil, da večina Slovencev živi v prepričanju, da so osvobojeni narod. Po Vidmarjevem mnenju pa to ni res in slovenski narod naj ne bi bil osvobojen. Na to temo je Vidmar navezal tudi medsebojno povezanost jugoslovanskih narodov in dejal, da je Tito ustvaril geslo o bratstvu in enotnosti jugoslovanskih narodov, rezultat pa naj bi kljub temu bil, da bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov ni.

Dalje je Vidmar svojo misel razpredel v tem smislu, da zato, ker niso vsi Slovenci osvobodjeni ali združeni, zato da bi se morali dalje boriti za osvoboditev. Menil je, da je ozemeljski boj med državami »etatistična bedarija«, kot je dobesedno dejal, in nekako nakazal misel, da v prihodnosti morebiti ne bo več tako.

Glede ukinitve Osvobodilne fronte, ki da je bila pristen izraz slovenske narodne zavesti in državnosti, pa je Josip Vidmar izrazil misel, da je do tega prišlo zaradi zahteve po enotnem programu vseh državljanov Jugoslavije, zato da je zahteva po osvobodilnosti iz tega programa izpadla.

Svoje modrovanje o prihodnosti in usodi slovenskega naroda v njej Josip Vidmar nekako zaključil z mislijo, da sicer ne verjame v kdo ve kakšno blaženost človeštva v prihodnosti, a vseeno meni, da se bo življenje na našem planetu v prihodnosti vendarle uredilo na smiseln, človekoljuben in dobrohoten način — če seveda človeštvo ne bo prej zaradi nasprotnih teženj zbrsano s planeta.

Zakaj občina ne izda dovoljenja?

Pri Sveti Ani se je na Vse svete zbrala ob kamnu, ki predstavlja začasni spomenik padlim antifašistom v četrtem tržaškem okraju, se pravi v Škednju, pri Sveti Ani in na Kolonkovcu, velika množica, da izrazi ogorčen protest proti tržaški občinski upravi, ki že več kot 15 let odklanja prošnje za postavitve primerne spomenika padlim tega mestnega predela. Prebivalci Svete Ane, Škednja in Kolonkovca že ves ta čas zahtevajo postavitve dostojnega spomenika in so v ta namen predložili celo dva osnutka.

Protestne manifestacije so se udeležili tudi vidni predstavniki političnega življenja, narodne noše in predstavniki domačih društev. Na protestni manifestaciji je spregovorila komunistična senatorka Jelka Gerbec, ki je ostro obsodila ravnanje občinske uprave in pozvala župana Richettija, naj končno odgovori na pismo, ki so mu ga poslali domačini, v katerem zahtevajo postavitve spomenika. Richetti pa se ni niti toliko potrudil, da bi odgovoril na pismo in pozabil na zahteve prebivalcev Svete Ane, Škednja in Kolonkovca. Na manifestaciji je govorila tudi predstavnica mladinskega

NE BODO UKINILI PROG

Vodilni organi tržaškega Lloydja potrjujejo ohranitev pomorske zveze med Trstom in Kitajsko, ki jo vzdržujeta ladji Trieste in Serena. Kot znano, je poseg ministra za trgovinsko mornarico Carte pri vodstvu družbe Finmare preprečil ukinitve omenjene pomorske proge. Minister Carta je medtem napovedal spremembo zakona, ki ureja poslovanje državnega ladjevja. Na ta način bo zmanjšan deficit v proračunu tržaškega Lloydja, ki bo tako spet prišel do sape in s tem do ohranitve operativnosti in poslovnega ugleda.

SLOVENSKI MLADINCI NA DANSKEM

Pri nemški manjšini na Danskem se je v nedeljo, 3. t.m., končalo gostovanje 45 mladih predstavnikov naše narodne skupnosti. Na pobudo mladinske sekcije Slovenske skupnosti je v sredo, 30.10., odpotoval proti Danskemu avtobus s člani Tržaškega mešanega zbora, ki ga vodi Tomaž Simčič, in goriškega ansambla Siromaki ter s predstavniki vodstva sekcije. V soboto, 2. t.m., je bil vrh gostovanja, ko so se tržaški in goriški gostje vključili v praznovanje tamkajšnje nemške manjšine, ki je obhajala svojo osrednjo kulturno-politično prireditev.

NOV ŽUPNIK V ZGONIKU

V Zgoniku so v nedeljo, 3. t.m., umeštili novega župnika. V župnijski cerkvi je škofov vikar dr. Oskar Simčič predstavil novega dušnega pastirja dr. Franca Felca. Ta je duhovnik goriške nadškofije, rojen leta 1917 v Idriji, posvečen v duhovnika leta 1940 v Gorici in doktor teologije. Doslej je bil izseljenski duhovnik med rojaki v Nemčiji, nazadnje pa v Franciji. Nedomestil bo salezijanca Franca Štuheca, ki je v Zgoniku skrbel za dušno pastirstvo po premestitvi prejšnjega župnika Vojka Makuca.

odbora SKGZ Nadja Pertot, ki je prav tako ožigosala ravnanje tržaške občinske uprave. Zadnji je govoril predstavnik Zveze partizanov Italije Arturo Calabria, ki je ožigosal nacionalistično politiko v Trstu, kjer se občinska uprava vdnja raznim organizacijam bivših bojnikov, ki pri nas prirejajo shode, takim organizacijam nekdanjih fašističnih enot, ki po ustavi italijanske republike sploh ne bi smele obstajati, saj predstavljajo združenje nekdanjih izdajalcev domovine.

Na manifestaciji sta nastopila otroški pevski zbor Fran Venturini od Domja in pevski zbor Kulturnega društva Grbec iz Škednja.

—o—

PRED IZIDOM »RIMSKIH MLINOV«

Časnikar in politik Stojan Spetič je za knjižno zbirko letošnjega Jadranskega koledarja napisal knjigo z naslovom »Rimski mlini«. Gre za pričevanje enega članov vladne komisije v Rimu, ki je bila zadolžena za pripravo zaščitnega zakona za našo manjšino. Knjiga je torej pričevanje o doživetjih in prizadevanjih članov omenjene komisije. Predstavili jo bodo v četrtek, 7. t.m., v baru Kulturnega doma v Trstu. Na predstavitvi, ob kateri se bodo spomnili tudi 10-letnice osimskih sporazumov, bodo sodelovali še drugi slovenski člani Cassandrove komisije: Boris Iskra, Albin Sirk in Aljoša Volčič.

PUBLIKACIJA O MOŽNOSTIH SOŽITJA

V Časnikarskem krožku v Trstu so v torek, 5. t.m., predstavili javnosti publikacijo »Predlogi za možno sožitje«. Na predstavitvi so obrazložili mnenja in stališča tržaških društev in krožkov, ki so pri senatni komisiji povedala svoja stališča za pravično zakonsko zaščito slovenske manjšine ter za vzgojo ljudstva k sožitju med tu živčima narodoma. Med pobudniki so torej številni dejavniki: kulturni krožek Istria, Skupina 85, sindikat CGIL, ANPI idr.

Ob tej priložnosti pa je javnosti predstavil svoj dokument o zaščiti, predvsem pa o vprašanju sožitja med Italijani in Slovenci Kulturni krožek Istria. Gre za zanimiv dokument, ki bi zaslužil večjo pozornost predvsem italijanske javnosti.

»ZLATI SV. JUST« ZA PROF. PALLADINA

Predsednik ustavnega sodišča prof. Livio Palladin je dobitnik letošnje nagrade »Zlati sv. Just«, ki jo vsako leto podelijo tržaški kronisti. Nagrada je namenjena Tržačanom, ki so se uveljavili na najrazličnejših področjih. Prof. Palladin je v zapovrstju 19. nagrajenec. Pred njim so Zlatega svetega Justa prejeli tudi kirurg Valdoni, režiser Strehler, baritonist Cappuccilli in slikar Lojze Spacal.

Prof. Palladin se je rodil v Trstu leta 1933, leta 1955 pa je diplomiral. Sedem let kasneje je sprejel mesto profesorja na pravni fakulteti v Trstu, nato pa se je preselil v Padovo, kjer je predaval vse do leta 1977, ko je bil izvoljen za člana ustavnega sodišča.

Veneti tudi v Nemčiji

Potem ko sta beograjska lista »Politika« in NIN poročala, četudi v dokaj izkrivljeni obliki, o polemiki glede Venetov kot slovenskih prednikov, ni trajalo dolgo, da o tem vprašanju ne bi poročali tudi zahodni listi, v prvi vrsti nemški, katerih dopisniki so znani kot natančni in hitri.

Tako je ugledni »Frankfurter Allgemeine« (Zeitung für Deutschland), osrednji nemški list, prinesel poročilo o nekaterih narodnostnih nesoglasjih na Hrvaškem. Napisal ga je Viktor Maier, časnikar, ki ima evropski ugled. Sklicujoč se na beograjski NIN, navaja časnikar v omenjenem poročilu tudi primer Venetov, katerih slovensko poreklo zagovarja ugledni slovenski pesnik in akademik Matej Bor.

Še natančnejši pa je v dnevniku »Die Welt« (Bonn-Hamburg) poročevalec Carl Gustav Ströhm prav tako poznano ime evropskega časnikarstva. Ta poroča natančneje in je očitno pregledal tudi članke v ljubljanske »Delu« (Književni listi), saj ne ponovi ponaredbe iz NIN-a, da Slovenci kot nasledniki Venetov ne bi bili Slovani. Pač pa pravilno poroča, da so po novo postavljenih trditvah Slovenci nasledniki slovanskih Venetov, ki da so okoli leta 1000 pr. Kr. naselili severno Italijo in Alpe. Da pa ta trditev očitno moti prejšnje mišljenje, češ da so si južni Slovani v nekakšnem krvnem sorodstvu itd.

Seveda pa je pričakovati, da se nemška občila na področju Venetov ne bodo podala, da bi problem prikazala bolj izčrpno, saj je nemška stran doslej vztrajala ravno na nasprotnih stališčih, kljub argumentom Poljakov in tudi Čehov, najsi so bili še tako prepričljivi. Toliko, da jih niti italijanska znanost ni mogla prezreti, kakor vidimo pri takih izvedencih, kot sta bila G. Devoto ali C. Verdiani.

Presenetljivo je, da se slovenska znanost vse do danes ni postavila po robu nemškim tezam glede porekla Slovanov in posebej še Slovencev. Še zmeraj velja povsem nedokazana trditev o neki pradomovini v močvirjih za Karpati in naselitvi v 6. stol., o čemer nimamo nikakih virov. In potem tisti ceneni model primerjanja slovenščine z drugimi slovanskimi jeziki ter psihoza trebljenja. Še danes prepovejo slovenskemu otroku v šoli izreči tisti najbolj vsakdanji »ja« in mu porivajo v usta ruski »da«. Potem ko je jasno, da je slovenski jezik vsaj tisočletja starejši od nemškega, pa tudi od drugih slovanskih jezikov, ohranjajoč skoraj do danes svojo praslovansko korenino. Ze dvojina v slovenščini bi trebiteljem morala povedati, da je treba biti previden.

Postavlja se sploh vprašanje, ali bomo spet čakali, da Nemci spremenijo svoja stališča, tako glede Venetov kakor Slovencev, in potem prepisemo znova njih razlage? Ali pa tudi ne, kakor v primeru trditev o hlapčevstvu Slovencev v zgodovini. Nemci, ki so jih pred sto leti spočeli, so jih že na začetku 60. let po drugi vojni spremenili. Priznavajo, da je bilo v Karantaniji slovensko plemstvo, ki se je potem ohranilo tudi, ko so nekateri frankovski grofje dobili v deželi posestva, a so se zlili z domačimi v enotno slovensko plemstvo. O tem nam pričajo pisci še v 16. stol. (npr. Christalnik, ki pravi, da je Koroška slovenska dežela itd.).

Po slovenskih zgodovinskih in šolskih knjigah pa se še vedno ponavlja trditev, da smo bili Slovenci zgolj kmeti. Češ, nikoli kaj boljsega. Prvič, to ni res. Drugič, ravno kmečki stan je bil nosilec državne ideje v Karantaniji in na Koro-

Pomen Kraljeve razstave v Gorici

Kot smo že poročali, so v soboto, 26. oktobra, v goriškem Avditoriju slovesno odprli razstavo z naslovom »Tone Kralj v Furlaniji - Julijski krajini«, ki je trajala do danes, 7. t.m. Priredila jo je Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice ob 85-letnici umetnikovega rojstva in 10-letnici smrti, nastala pa je kot zaključek večmesečnega naporenega iskanja, katalogiziranja in preučevanja kulturne dediščine, ki jo je Kralj zapustil v naših krajih. Pri pripravah na razstavo je sodelovalo več ljudi, posebej pa je treba omeniti vsaj naslednje: sestavljalko kataloga Verena Koršič-Zorn, prevajalka Jožka Vetriha, nadalje še Andreja Košiča, Edija Žerjala, Danila Čotarja, Sergija Pahorja, Damjana Paulina in Branka Zorna. Za to kulturno pobudo skupaj s katalogom lahko zatrdimo, da je pripravljena na ravni, vredni kakšne poklicne institucije.

Avtorica kataloga Verena Koršič-Zorn je iz gradiva, ugotovljenega v Furlaniji - Julijski krajini, premišljeno odbrala predvsem risbe, grafike in olja, medtem ko je kiparski opus predstavljen le z enim Križanim. Iz izbora del, ki jih lahko vidimo na razstavi, moremo spoznati pomen Kraljevega opusa z več vidikov: kot pričevanje stilnega razvoja slovenske umetnosti v prvi polovici našega stoletja, še posebej na področju cerkvene umetnosti, pa tudi kot ilustracijo Kraljevih globljih kulturnih in družbenih povezav s primorskimi Slovenci. Z grafikami je slikar prisoten v tem obmejnem prostoru tudi s tematiko, ki ni neposredno povezana s Primorsko, kar pričujejo npr. lesorez »Slepici« (1921), triptih »Faust« (1931) in oba cikla »Zemlja« (1932-34, 1954-58). Razstavljene slike z religiozno tematiko pa so nastale prav za točno določene naročnike na Primorskem, kar velja za triptih »Rojstvo« (okr. 1934), oljno sliko »Sv. Venceslav« (okrog 1936?) ali »Križanega«, izdelanega leta 1942 za novo mašo Stanka Premrla itd. V okviru tehničnih možnosti je predstavljeno tudi cerkveno monumentalno slikarstvo, in sicer z reprodukcijami v knjigah, osnutki za Lokev pri Divači in Štandrež z dvema prizoroma, prenesenima iz cerkva (Štandrež, Pesek). Kraljevo tesno navezanost na Primorsko dokazujejo tudi taka dela, kot so oljna slika »Gorica« (okr. 1930) ter portreta Ivana Trinka (1936) in Lojzeta Bratuža (1937).

Kraljeva razstava v Gorici, ki bo nato obiskala še Trst, bo trajno obeležena tudi z obse-

nim in bogato ilustriranim katalogom. V njem je na prvem mestu treba omeniti študijo Verene Koršič-Zorn z naslovom »Beseda o umetniku«, objavljeno tudi v italijanščini, v kateri se je osredotočila predvsem na slikarjevo ustvarjanje v današnjem zamejstvu oz. Furlaniji - Julijski krajini in nam je poleg že znanih predočila tudi precej novih ugotovitev. Sledijo reprodukcije slikarjevih del, nato pa »Seznam Kraljevih del v naši deželi«, ki obsega več stvaritev, kot pa jih je prikazanih na razstavi, kar je pomembno v dokumentarnem pogledu. Posebej važni so še seznami cerkva v zamejstvu s Kraljevimi umetninami, njegovih nagrobnikov in ilustracij v knjigah, ki so izšle na Tržaškem in Goriškem. Del te dejavnosti je na razstavi v Gorici predstavljen v vitrinah, v katerih vidimo Kraljeve knjižne opreme in publikacije z reprodukcijami njegovih umetnin. Katalog se zaključuje z bibliografijo o umetniku, ki se nanaša predvsem na Primorsko v časovnem razponu od 1920 do letos. Za tisk kataloga je prispevala denar bančna sekcija Slovenskega deželnega gospodarskega združenja, natisnila pa ga je Grafica Goriziana v Gorici.

Prikaz Kraljevega opusa v Gorici s spremljajočim katalogom je ena tistih pobud, mimo katerih ne bo mogla slovenska umetnostna zgodovina, saj pomeni tehten prispevek k osvetlitvi naše polpretekle kulturne in tudi narodne zgodovine. Prav v tem trenutku pa je zelo pomenljivo dejstvo, da so lahko tudi italijanski sodržavljanji imeli možnost spoznati dva vidnejša slovenska umetnika, saj v palači Attems istočasno poteka velika retrospektivna razstava Lojzeta Spacala. Oba prikaza umetnostne dejavnosti sta hkrati dokaz razvejanega kulturnega življenja pri Slovencih, ki se na tem področju lahko enakovredno merijo z večjimi narodi.

M. V.

—o—

PROCES V NOVI GORICI

Javni tožilec v Novi Gorici je pričel sodno preiskavo proti 33 osebam, ki so obtožene nacionalistične manifestacije. Med obtoženci je 12 mladoletnikov.

Obtoženci so baje sodelovali v prepiru s skupino delavcev, ki so priselili v Slovenijo iz Bosne in Makedonije. Prepir je bil v Idriji v noči med 28. do 29. septembra.

»Števerjanski vestnik« - 7. številka

Konec oktobra je izšla 7. številka Števerjanskega vestnika. Namesto uvodnika objavlja publikacija tokrat pesem Francea Balantiča »Zasuta usta«, ki primerno spomni bralca na praznik vseh svetih in pieteto, ki smo jo dolžni rajnim.

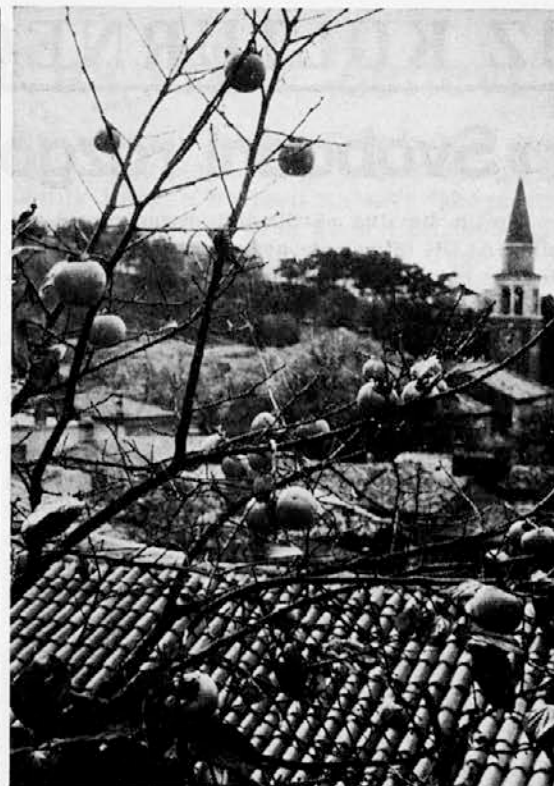
S pripisom »preberimo, premislimo, vsi, prav vsi« pa vestnik ponatiskuje članek »Jezus zavrača farizejsko miselnost«, ki ga je objavil ljubljanski verski tednik Družina, napisal pa ga je Karel Bedernjak.

Mladi kmetijski tehnik Ivan Vogrič piše o tem, kako naj vinogradniki prenovijo svoje vinograde. Največjo pozornost posveča v članku vprašanju trtinah sadik.

V nadaljevanju Števerjanski vestnik poroča o številnih in uspešnih dejavnostih domačih društev. Tako je lep uspeh beležil ansambel »Lojzeta Hledeta«, ki je sredi ok-

tobra gostoval v Belgiji med slovenskimi izseljenci. Tudi števerjanski zbor je, kot poroča list, zelo dobro začel letošnjo sezono. Sledi vrsta člankov o raznih vaških dogodkih. Dva članka sta posvečena Slovenski skupnosti. V prvem poročajo o izvolitvi Bojana Brezgarja za župana občine Devin-Nabrežina in o manifestaciji v Osimu, 10. t.m. ob 10-letnici osimskih sporazumov. Tudi Marjan Terpin v članku »Veneti naši davni predniki?« se vključuje v vrsto člankov, ki so izšli po objavi publikacije prof. Jožka Šavlija.

V tej številki Števerjanskega vestnika uredniki objavljajo še vrsto drugih drobnih novic, predvsem krajevnega značaja. Polnih 20 strani glasila pa gotovo pritegne k branju tudi bralca, ki ni doma iz števerjanske občine.

NOVICE

OSTER PROTEST AMERIŠKE VLADE

Združene države so protestirale pri SZ, ker sovjetski in afganistanski vojaki oblegajo ameriško veleposlaništvo v afganistanski prestolnici Kabul.

V veleposlaništvo se je zatekel neki sovjetski vojak. Ta sicer ne prosi za politično zavetje v ZDA, vendar se želi iz Afganistana vrniti domov. Položaj se je še poslabšal, ker so Sovjeti pretepli nekega člana ameriškega veleposlaništva. V veleposlaništvu je okrog deset civilnih osebosti ter dva ali trije mornariški strelci.

Sovjeti terorizirajo osebe veleposlaništva s tem, da so mu ukinile električni tok in razne druge dobave in ponoči je veleposlaništvo razsvetljeno kot podnevi, da ne bi mogel kdo zapustiti zgradbe.

Komentatorji pravijo, da je ta sovjetsko-ameriški incident prišel ob zelo nepravem trenutku, ker se bliža sestanek med Reaganom in Gorbačovom v Ženevi.

CENZURA V JUŽNI AFRIKI

V Južni Afriki so začeli uvajati omejitve za tuje časnikarje in radiotelevizijske dopisnike. Po nalogu notranjega ministra se tuji fotografi in operaterji ne smejo več odpravljati na področje, kjer prihaja do spopadov in neredov. Dopisniki tujih časopisov pa se bodo na omenjena področja lahko podajali le s posebnimi dovoljenji ali pa v spremstvu policije.

Južnoafriški režim zatrjuje, da so televizijski in fotografski posnetki še podžgali val nasilja; predsednik Botha pa je celo obtožil nekatere časnikarje, da so podkupili skupine črncev, ki so nalašč za njihove kamere še enkrat ponovili prizore kamenjanja in sežiganja knjig. Združenje tujih dopisnikov obsoja najnovejše ukrepe, ki jih označuje za dejanski začetek cenzure. Združenje dodaja, da se bo po teh ukrepih močno zmanjšala možnost za objektivno presojanje dogajanja v Južni Afriki.

IZ KULTURNEGA ŽIVLJENJA

»Svobodni razgovori« (Avstralija)

Tretja številka »Svobodnih razgovorov« glasila SALUK (Slovensko-avstralski umetniški krožek) je ponatisnila iz Novega lista celotno oceno Zbornika avstralskih Slovencev, ki smo jo objavili 1. avgusta letos. V omenjenem zborniku so bili zbrani številni prispevki članov SALUK in so bili res na višini.

Isti sodelavci izdajajo tudi »Svobodne« razgovore, iz resnične poštvovalnosti do slovenskega kulturnega poslanstva, saj so se člani obvezali, da bodo z lastnimi prispevki omogočili izdajo štirih števil na leto. Za pričujočo tretjo številko je tiskovne stroške skoraj v celoti poravnala članica, ga. Ivanka Škof, primorska rojakinja iz Brkinov, spada med najbolj delavne organizatorje na slovenskem kulturnem polju v Avstraliji in je tudi sama nadarjena književnica.

Oceniti pričujočo številko revije, ki je sad tolikšne poštvovalnosti, ni lahko. Treba je reči, da je dobra, bodisi pripovedni del kot pesništvo, četudi je po opremi skromna in je izšla razmnoženo.

Bila bi lahko v nekaterih pogledih tudi boljša, to je bolj urejena, z zanimivejšim razporedom tvarine, krajšimi novicami iz slovenskega kulturnega in narodnega življenja od doma, od zamejstva in po svetu, tako da se ne bi ponavljalo vedno enak pečat, nekaj proze in nekaj pesmi, pa še kak polemichen odgovor.

Takšna revija bi bila za širši krog bralcev privlačnejša. Seveda pa je urednik odvisen od prispevkov, ki mu jih sodelavci pošljejo. In nobeden od njih ni poklicen pisatelj ali pesnik oz. književnik, vsi napišejo svoje prispevke ob redni službi, vsakdanjemu delu, na račun zasluženega počitka.

Ce lahko kritiko usmerimo na večjo ali manjšo privlačnost posamezne številke »Svobodnih razgovorov« pa seveda to ne velja za prispevke, ki so vsak posebej nekaj edinstvenega. Želeti pa bi bilo pri tem, da se pojem književnosti razširi v življenjski pojem. Danes književnost ne pomeni več le pesmi in pripovedništva, pač pa tudi opis npr. krajine, vasi, pokrajine, potopisi po ograh in po mestih, tudi razna pisma, poročila itd. Pri vseh takšnih sestavkih lahko zaživi tudi umetniška beseda, kakor tudi iz sveta tehnike in znanosti.

To je vsebinska stran zadeve, umetniški izraz, doživetje in estetika pa so bodisi pri »Svobodnih razgovorih« kakor tudi v Zborniku, ki ga za prihodnje leto znova napovedujejo, na višku. Če bo vse tako napredovalo, se bomo ob ponavljajočih sestavkih doma, ob posnemanju in povzemanju od tujih »bestsellerjev« lahko kmalu vprašali, ali

se ni težišče slovenskega duha premaknilo v Avstralijo?

Sodelavci v tej številki so Pavla Gruden, Jože Zohar, Anka Makovec, Jože Čuješ, Ivan Zigon, Peter Košak, Danijela Hliš, C. Tomažič, C. Setničar, Bert Pribac, Ivanka Škof, G. Richmond, Mara Mericka. Slednja je prevedla v angleščino nekaj lepih pesmi Toneta Kuntnerja, iz katerih diha spodnještajerska krajina.

Iz vse številke nedvomno vejeta Slovenija, pa tudi Avstralija. Toda pesmi je za bralca odločno preveč, najsi so tudi izredno dobre. Posebno še, ker je še toliko področij, na katerih lahko književnik ustvarja, npr. v nekdanjem življenju na vasi, v odkritju lepote narečja in čudovitih, pristnih narečnih besed, kakor je nakazal Bert Pribac v pogovoru z materjo v šavrinskem narečju, vendar brez samega narečja oz. njegovih izrazov.

Gotovo pa je, da je za te nove umetniške podvige potreben čas, čas iskanja vrednot, dozorevanja, spoznanja, da smo v preteklosti zanemarili prav tisto v slovenskem kulturnem prostoru,

kar je bilo najlepše in najbolj pristno, misleč, da je vse preskromno, nevedno, ter se zatekali h kakim pariškimi dnevniki, da odkrijemo domnevno zaostalemu slovenskemu človeku visoko kulturo.

Mogoče prav avstralski slovenski kulturniki čutijo toliko bolj, ker so sredi tega sveta, da njegov blesk ni tako resničen, kakor se na prvi pogled zdi. Zato je v njih izrazu prisotno hrepenenje po nekdanjem pristnem slovenskem, po resničnih vrednotah. S tem pa si pogosto ne upajo prav na dan, da jih doma ne bi imeli lahko še za nemoderne. — No, čas bo pokazal svoje!

—O—

OGLASIL SE JE SAHAROV

Bojovník za človekove pravice, Nobelov nagradenec za mir Saharov se je po telefonu oglasil ženinim sorodnikom, ki živijo v Združenih državah. Prvič se je zgodilo, da je stopil telefonsko v stik s svojci. Povedal jim je, da je prenehal z gladovno stavko, ko je žena dobila dovoljenje za odhod na zdravljenje v tujino. V času gladovne stavke je izgubil 20 kilogramov telesne teže.

Po telefonu se je oglasila tudi žena Jelena, ki je povedala, da bo v kratkem odpotovala v Sieno za operacijo na očeh.

Jugoslovanski sociolog Neca Jovanov o vlogi sindikata v Jugoslaviji

Vodstvo sindikatov SR Slovenije pripravlja posebna pravila, ki naj bi se jih držali delavci med štrajki. V tem okviru so slovenski sindikati povabili k sodelovanju znanega sociologa Neca Jovanova, ki se je prvi v Jugoslaviji začel znanstveno ukvarjati s proučevanjem štrajkov. Štrajki so namreč v Jugoslaviji dolgo veljali za tabu temo, ker politična birokracija ni uspela najti zadovoljive teoretične razlage zanje.

O priliki bivanja Nece Jovanova v Ljubljani je ljubljanski tednik Mladina pripravil z njim daljši intervju. Iz tega intervjuja podajamo izvečke nekaterih najbolj zanimivih misli.

Neca Jovanov meni, da je izraz »prekinitvev dela«, ki se uporablja v Jugoslaviji namesto izraza »štrajk«, neustrezen, zato ker pri štrajkih ne gre le za običajno prekinitvev dela, temveč gre za avtentično delavsko-razredno akcijo.

Na vprašanje, ali štrajki pomenijo, da gre za spopad dveh antagonističnih razredov, enako kot v kapitalističnih družbah, je Neca Jovanov dejal, da empirična raziskovanja popolnoma jasno kažejo, da stojijo v Jugoslaviji nasproti delavskemu razredu številni, od delavskega razreda odtujeni centri politične moči. Predvsem gre tu za politično, državno in gospodarsko birokracijo ter finančno oligarhijo. Neca Jovanov pa meni, da jugoslovanske birokracije ni mogoče opredeliti kot poseben razred, in sicer zato ne, ker naj bi si bili politična, državna, gospodarska in finančna birokracija v stalnem medsebojnem konfliktu, čeprav so sicer enotne v obrambi svojih skupnih interesov in privilegijev.

Iz razcepljenosti jugoslovanske družbe v dva tabora, na tabor birokracije in tabor delavskega razreda, izhaja specifična vloga jugoslovanskih sindikatov v političnem sistemu. Po mnenju Nece Jovanova profesionalni sindikalni voditelji ne delijo usode članov sindikatov, temveč objektivno sodijo med politično oz. državno birokracijo. Tako naj bi sindikati v Jugoslaviji še vedno

delovali kot partner oblasti oziroma kot transmisija ali posrednik med političnim vodstvom države in delavskim razredom.

V zvezi s spremenjeno strukturo delavskega razreda, v katerem ne prevladujejo več neposredni proizvajalci kot nekoč, Neca Jovanov meni, da gre za nastajanje novega zgodovinskega bloka, ki ga ne sestavljajo le delavci v tradicionalnem pomenu besede, temveč tudi ljudje, ki se ukvarjajo z izobraževanjem, znanostjo, kulturo, zdravstvenim varstvom ipd. Politični cilj tega novega zgodovinskega bloka ni reševanje eksistenčnega problema, kot je to bil cilj proletariata v 19. in v začetku 20. stol., temveč je njegov cilj reševanje problema družbene emancipacije. Jovanov meni, da je vprašanje emancipacije ključno vprašanje socializma, pri čemer gre za emancipacijo v najširšem smislu, ne le za emancipacijo ljudi v delovnem razmerju.

V zvezi s trenutno situacijo v Jugoslaviji Neca Jovanov meni, da je že dalj časa prisotno prikrito socialno vrenje, ki lahko zavzame tudi neprisotne oblike, kar da bo sindikat prisililo, da se otrese zakonske zveze s politično birokracijo in se postavi na stran materialno in splošno brezpravnega delavskega razreda v širšem pomenu te besede ali pa da se postavi na stran politične in državne birokracije in s silo brani antihistoričen sistem.

S tem v zvezi je Neca Jovanov izrazil misel, da bi moral sindikat imeti svoj politični program, ki naj bi se od programa partije razlikoval v toliko, da bi bil predvsem operacionalizacija emancipatorskih ciljev. Pri tem je Neca Jovanov zavrnil možnost primerjave jugoslovanske situacije s poljsko situacijo oz. z usodo neodvisnega poljskega sindikata Solidarnost. Neca Jovanov meni, da v Jugoslaviji ne more priti do diktature tipa Jeruzelski, ker se posamezne federalne enote Jugoslavije preveč razlikujejo med seboj tako

VENETI TUDI V NEMČIJI

■ nadaljevanje s 4. strani

škem in je po svojem predstavniku ustoličeval vojvode. Bil je torej res, prav nekaj boljšega.

Zdi se, da bo treba preveriti še veliko vprašanj, ki sta jih nemškonalna in unitaristična ideologija zanesli v slovensko zgodovinsko, z očitnim namenom, vcepljati v slovenske ljudi manjvrednostni čut in jih napraviti voljne za ponemčenje, kakor vidimo na Koroškem, ali unitaristično zlitje, kakor si ga je odkrito zastavila pred vojno v Jugoslaviji šestojanuarska diktatura. Hipoteke iz tega časa pa očitno še niso bile premagane.

nadaljevanje na 8. strani ■

POLITIČNI PRIPORNIKI NA POLJSKEM

Nobelov nagrajenec Walesa in 77 poljskih izobražencev je za teden političnih pripornikov objavilo proglas, naj vojaški režim izpusti vse politične jetnike. Na pobudo svobodnih sindikatov Solidarnost bo omenjeni teden trajal od 3. do 10. novembra.

Izobraženci zlasti pozivajo vojaški režim, da mora izboljšati življenjske razmere v jetnišnicah ter priznati opoziciji pravi položaj političnega jetnika.

Proglas nadalje zahteva konec zatiralne zakonodaje na Poljskem, politični pluralizem ter demokratizacijo javnega življenja. Mir — poudarjajo Walesa in drugi voditelji opozicije — je odvisen od spoštovanja temeljnih človeških svoboščin po vsem svetu.

Mrzlične priprave na vrh v Ženevi

Ameriški zunanji minister Shultz je imel v Moskvi dolge pogovore s svojim sovjetskim kolegom Ševardnadzejem. Pogovori so se nanašali na vrhunsko srečanje, ki bo 19. in 20. t.m. med Reaganom in Gorbačovom v Ženevi. Oba zunanja ministra sestavljata tehnično ogrodje in delovni spored vrhunskega sestanka, ki bo posvečen problemom jedrskega razoroževanja in za katerega vlada po vsem svetu naraščajoče zanimanje. O moskovskih pogovorih seveda ni znanega nič, saj so potekali v razum-

ljivi najstrožji tajnosti. Prav tako ni znano, kaj je v pismu, ki ga je ameriški predsednik Reagan naslovil na sovjetskega voditelja Gorbačova in ki ga je v Moskvo prinesel zunanji minister Shultz. Tega je v torek, 5. t.m., sprejel tudi Gorbačov.

Opazovalci se še sprašujejo, v kakšnem vzdušju je potekal obisk šefa ameriške diplomacije. Bežna znamenja ustvarjajo vtis, da so perspektive — če že ne dobre — pa vsaj ne slabe. Pred odhodom v Moskvo je Shultz izjavil, da obstajajo še vedno določena razhajanja v stališčih Moskve in Washingtona. Ob prihodu v Moskvo pa je poudaril, da so bili pogovori, ki jih je imel pred dnevi s Ševardnadzejem, »iskreni in plodni«.

ODLOŽENA GLEDALIŠKA PREDSTAVA

Tudi nedeljska (3. t.m.) predstava drame pokojnega Reinerja Wernerja Fassbinderja z naslovom »Smeti, mesto in smrt« je bila odložena, ker je skupina Judov ponovno nameravala zasesti oder, češ da je delo grobo žaljivo za judovsko ljudstvo. Krstna predstava tega dela je bila na sporedu prejšnji četrtek, a so nekateri pripadniki judovske skupnosti v Frankfurtu zasedli oder in s tem preprečili začetek predstave.

Nedeljsko predstavo je odpovedalo vodstvo gledališča v Frankfurtu, ki je hkrati objavilo poročilo, v katerem zavrača trditve judovske skupnosti, češ da je delo pokojnega Fassbinderja žaljivo za judovsko ljudstvo. Vodstvo gledališča obsoja zasedbo odra, čeprav izraža zadovoljstvo, da domači Judje neposredno posegajo v družbeno in kulturno življenje Frankfurta. Predstava dramskega dela znanega režiserja Fassbinderja, ki je umrl pred tremi leti, bo na sporedu 13. novembra.

Hubert Bergant

SLOVENSKA ORGELSKA GLASBA V XIX. IN XX. STOLETJU

VII.

PRIMOŽ RAMOVŠ (1921) je za orgle kot spremljevalno glasbilo pisal zelo zgodaj. Leta 1946 je nastala njegova skladba »Beati immaculati« za tri ženske glasove in orgle. Dve leti kasneje je nastal njegov Psalm 50 za ženski zbor in isto glasbilo. Preludij in fuga za orgle iz l. 1951 je prvo tovrstno skladateljevo solistično delo. V l. 1955, v katerem je kot poročno darilo skladatelju Merkuju nastala popularna »Fanfara za orgle«, je naš avtor napisal tudi motet za bariton in orgle »Deus Israel conjugat vos«. Pet let kasneje je bila napisana »Tokata«, še vedno brez sedanjih mojstrovih ustvarjalnih elementov. V l. 1963 je Ramovš zložil »Dve koralni predigri za orgle«, ki po mojem mnenju spadata med naša najbolj dognana tovrstna dela.

Dve koralni predigri predstavljata mejnik v Ramovševem orgelskem ustvarjanju. 3 leta mlajša skladba »Inventiones pastorales«, ki je bila napisana v Kölnu pri založbi Hermann Gerig leto kasneje, pomeni začetek sedanje faze skladateljevega prizadevanja. Kompozicija, ki je bila v

Ljubljani prvič izvedena dobrih deset let po nastanku, je bila laskavo ocenjena na Mednarodnih orgelskih dnevih v Düsseldorfu, slično kot Krekovo in Vremšakovo, hkrati izvedeno delo. »Acuta« iz l. 1971, ki je izšla pri isti založbi v l. 1973, predstavlja skladateljevo vztrajanje na začrtani poti. Skladba »Coniunctio za trombon in orgle« je nastala v letu 1976. Leto kasneje je bila literatura za naše glasbilo v kombinaciji z drugimi instrumenti obogatena s skladbo »Introitus solemnus za kvintet trobil in orgle«. Po petletnem presledku so v l. 1982 nastala kar tri z orglami povezana dela. To so: Kantilena za violino in orgle, Organofonia za orkester z orglami - 251 in Quadruplum za orgle štiriročno. Orgle v Cankarjevem domu so očitno pospešile skladateljevo ustvarjanje na tem področju, tako da sta že naslednje leto (1983) nastali dve skladbi: Koncert za orgle in orkester, ki ga je krstil avtor sam, in Dual za trobento in orgle.

Ramovševa glasba je dokaz, da se v umetnosti ne odraža vedno umetnikova duševnost in njegov svetovni nazor. To je enako presenetljivo

kot Bachova ugotovitev, da je neupoštevanje pravil pri skladanju hudicično rjovenje in lajnjanje.

Schönberg in Haba sta bila osebnosti, nad katerima so se zgledovali mnogi naši skladatelji že v dvajsetih in tridesetih letih tega stoletja. Srečko Koporc (1900-1965) je v letih 1922/23 napisal Dve suiti za orgle. Približno istočasno je nastala njegova, v tujini mnogo izvajana Fuga (med njenimi izvajalci moram omeniti slovitega Wiedermanna, Reinbergerjevega profesorja v Pragi, čigar koncertov se z občudovanjem spominja naš vodilni grafik Božidar Jakac). Koporc je Fugi kasneje dodal še Prolog. Obe skladbi sta kot celota izšli l. 1964.

Ekspressionistična izrazna moč je bila tudi sila, ki je vodila Francija Šturma pri komponiranju Fantazije iz l. 1934. S to obliko, v katero sta bila zaverovana že Hladnik in Železnik, se je na orgelskem področju predstavil tudi Peter Lipar. Njegova Fantazija je nastala še pod Osterčevim mentorstvom v letu 1935.

Slavko Mihelčič je svojo Fantazijo z datumom 15.4.1942 posvetil profesorju Pavlu Rančigaju. Skladba začenja z dvaintridesetinskimi manualnimi pasažami nad oktavami v pedalu. Ročne brave se sčasoma umirijo v šestnajstinskem gibanju, ki preide potem v akordično zaporedje v dolgih vrednostih, spominjajoče na Osterca.

Marjan Lipovšek je s svojo Tokato iz l. 1952 ostal zvest svojim slogovnim principom. Natanč-

Čudna zgodba s tajnim agentom

Vitalij Jurčenko, visoki funkcionar sovjetske tajne policije KGB, ni prešel v zahodni tabor prostovoljno, marveč je bil nasilno ugrabljen. Tako je presenečenim časninarjem izjavil sam Jurčenko na tiskovni konferenci, ki je bila nepričakovano sklicana na sovjetskem veleposlaništvu v Washingtonu.

Jurčenko, ki je sredi junija izginil med obiskom v Italiji in so potem o njem pisali, da je prestopil na stran ameriške obveščevalne službe CIA, je med tiskovno konferenco dejal, da so ga bili v resnici ugrabili, mu dali zaužiti mamila in ga nasilno odvedli v Združene države. Tam je bil — tako je dejal — zaprt v neki vojašnici v Virginiji; pred nekaj dnevi je izbral trenutno raztresenost svojih čuvajev in mu je uspelo pobegniti ter priti na sovjetsko veleposlaništvo v Washingtonu.

Zdaj se želi čimprej vrniti v Sovjetsko zvezo. Jurčenko je večkrat poudaril, da mu nikoli ni prišlo na misel prestopiti v zahodni tabor; dodal je, da ni izdal nobene

tajnosti, vsaj zavestno ne. Namignil pa je, da ne ve, kaj je govoril, ko je bil pod učinkom mamil. Jurčenko, ki je bil na tiskovni konferenci videti živčno napet, velja za petega najpomembnejšega človeka v vrhu sovjetske tajne službe KGB. Vodil je sovjetsko vohunsko mrežo v severni Ameriki. Sovjetsko veleposlaništvo je izročilo oster protest ameriškem zunanjemu ministru.

—o—

DECIMALNI SISTEM NA KITAJSKEM

Tudi na Kitajskem so se odločili za uvedbo decimalnega merskega sistema. Od prvega januarja dalje bodo dolžinske in utežne mere navajali po dosedanjem tradicionalnem sistemu, vzporedno pa tudi po novem, decimalnem. Stara kitajska merska enota za težo je »tael« in znaša približno 60 gramov; dolžinska mera »cun« pa odgovarja trem centimetrom in trem milimetrom.

TRIJERUSI SO SE VRNILI IZ BEJRUTA

V ponedeljek, 4. t.m., so se vrnil v Moskvo trije funkcionarji sovjetskega veleposlaništva v Bejrutu, ki so bili mesec dni talci muslimanskih skrajnežev v Libanonu. Trojica je bila osvobojena pred tednom dni. Ob vrnitvi v domovino so se funkcionarji zahvalili domačim oblastem in vsem, ki so pripomogli do njihove osvoboditve. Trojica je bila v času ugrabitve v smrtni nevarnosti; to dokazuje tudi dejstvo, da so ugrabitelji ubili enega iz skupine: muslimanski skrajneži so bili namreč odvedli štiri sovjetske diplomatske funkcionarje.

FINSKA — ČLANICA EFTA

Finska je pred dnevi tudi formalno postala članica organizacije EFTA, kot se z angleškimi kraticami imenuje Evropska zveza za svobodno izmenjavo. Dejansko je Finska pripadala tej organizaciji kot pridružena članica že od leta 1961.

EFTA je bila ustanovljena leta 1960 z namenom, da sprostijo trgovinske izmenjave med svojimi članicami v Evropi. Velja kot nekakšna protiutež Evropski gospodarski skupnosti, s katero pa ima dobre odnose in so med obema skupnostima pred devetimi leti odpravili carinske pregraje za industrijske proizvode. Poleg Finske so v organizaciji EFTA še Avstrija, Islandija, Norveška, Švedska in Švica. Nekaj časa so bile članice tudi Velika Britanija, Danska in Portugalska, ki pa so kasneje izstopile.

JUGOSLOVANSKI SOCIOLOG NECA JOVANOV O VLOGI SINDIKATA V JUGOSLAVIJI

■ nadaljevanje s 6. strani

v pogledu kulture kot prevladujočih vrednot. Pri tem je navedel konkreten primer in dejal, da totalitarni sistem, ki je bil vzpostavljen po uporabi na Kosovu, v Sloveniji niti teoretično ne bi mogel dominirati, ker nanj ne bi nihče pristal.

Intervju je Neca Jovanov zaključil z mislijo, da so štrajki pa tudi študentski in mladinski upori avtentične samoupravne akcije, ki jih je treba ne le podpirati, temveč tudi organizirati.

no premišljena in do posameznosti izdelana skladba Ludi contrapunctici, ki jo je Aleksander Lajovic napisal l. 1976 v obliki passacaglie in fuge in kasneje priredil tudi za orkester, nas usmerja k primerjanju s Krenekom, Schönbergom in Milhaudom.

V obdobju drznega eksperimentiranja na vseh področjih glasbenega snovanja, torej tudi na orgelskem, kjer se z neobičajnimi registrskimi kombinacijami, clustri (klastri), ugašanjem in prižiganjem motorja lahko dosežejo enkratni efekti, kot se je to posrečilo Ligetiju ali našemu Ramovšu, je ostal Ubald Vrabc s svojim Ostinatom iz konca šestdesetih let v mejah utečenega.

Pri iskanju novega je mladi rod skladateljev dosleden in brezkompromisen. To velja tako za Igorja Stuheca in njegov Preludij za orgle (»Prélude pour orgue«) iz l. 1976 kot za Lojzeta Lebiča s skladbo »Okus po času, ki beži«. Od običajnih sodobnih prijemov močno odstopajoča skladba je nastala l. 1978 in je doživela naslednje leto praznovanje v Splitu. V izredno izviren delu je polno aleatoričnih in improvizacijskih elementov. Vsa sredstva služijo zvočni sliki fluidnosti, minljivosti in časovne odmaknjenosti. Ob koncu skladbe doživimo še daljno asociacijo na Debussyjevo »Pogreznjeno katedralo«, pri kateri se iz morskih globin zasliši petje menihov. Pri Lebiču s »pogrezanjem v čas« zaslišimo glasbo iz pariškega Perotinovega obdobja. Trije pretresljivi signali s flexatonom in brutalnimi akordi prav na koncu skladbe prekinejo naše videnje, spominja-

joče na Delaunayjeve optične deformacije in nas čvrsto postavijo v sedanost.

Skladba »Vox humana« mladega Petra Kopača z datumom 12.12.1983 je kljub kontinuiranemu osminkemu gibanju, ki začenja s tercami in levi roki, polna novih, morda na Ligetija spominjajočih domislekov. Kljub verjetnosti, da so pri nastanku skladbe botrovale nove orgle v Cankarjevem domu z registroma voce umana in vox humana, moramo skladbo in njen naslov gledati s širšega aspekta, podobno kot Poulencovo opero »Človeški glas« seveda samo v abstraktnem smislu.

Istočasno Jože Trošt s svojo »Skladbo za orgle« in z »Žalno fantazijo« spretno spaja našo orgelsko preteklost s sedanostjo.

Med skladbami, pri katerih se orgle podreja-jo soigri z drugimi glasbili, moramo omeniti vsaj eno najbolj izvirnih. To je »Melanholijska« za violino in orgle Milana Stibilja. Pri tem izvirnem delu, ki je oprto na Dürerjevo istoimensko grafiko, je orgelski part zasnovan samostojno in do čudaštva izvorno. Skladba je v celoti lepa metamorfoza likovne umetnine v glasbeno.

Vse pozornosti vredna skladba je tudi Moderato za trobento in orgle Marjana Gabrijelčiča, ki je bila napisana in praznovana l. 1984 v okviru Kogojevih dni v Kanalu.

V naši orgelski glasbi je poleg nemških ekspresionističnih vplivov možno zaslediti tudi vplive moderne francoske orgelske umetnosti. Največ jih izžareva vsekakor osebnost Oliviera Mes-

siafna, mojstra, ki enako dobro pozna svoje glasbilo, kot celotno zgodovino orgelske glasbe. Dva naša pomembna skladatelja zgovorno izpričujeta bližino Messiaenove umetnosti. To sta l. 1921 rojeni Božidar Kantušer in leto kasneje rojeni Uroš Krek. Kantušer, ki je l. 1946 napisal preludij in fugo za klavir, je isto skladbo kasneje priredil za orgle. Izšla je kot »Prélude et Fugue pour orgue« l. 1972. Delo, ki je nastalo še v času šolanja pri Srečku Koporcu, to slogovno tudi prikazuje. Kantušer je imel v l. 1952/53 izredno priložnost, da je lahko študiral pri Messiaenu in tako dobila spoznal njegov slog in koncept. Skladba »How long«, ki je kot Meditacija na trinajsti psalm nastala l. 1974, močno spominja na »Roke brezna« francoskega avtorja, ki je skladbo napisal l. 1951 in jo izdal v ti. »Orgelski knjigi«. Na Messiaena tudi močno spominja prvotni naslov Kantušerjeve skladbe »Introversion«. Ob dejstvu, da je delo oprto na omenjeni psalm, je zanimivo ugotoviti, da je isti tekst za zbor in orgle prekomponiral tudi v Hollywoodu živeči skladatelj in organist slovenskega rodu Paul Sifler. Umetnik, ki se je lani predstavil tudi ljubljanskemu občinstvu, slovi kot avtor skladbe »Obup in agonija v Dachau«. Če bi hoteli izluščiti iz trinajstega Davidovega psalma misel, ki bi se najbolj prilegala težki vsebini Kantušerjeve skladbe, potem bi bila vsekakor verza: »Doklej naj nosim bolečine in žalost dan na dan? Doklej, doklej naj baha se sovražnik?«

(Dalje)